

GAVANALİZ 2023

2023, 005

SİYASİ PARTİLERİN SEÇİM BEYANNAMELERİNDE TÜRK DİASPORASI

M. Derya CANPOLAT

Türk Diasporası Araştırmaları Merkezi (TÜDAM)

M. Derya CANPOLAT

Lisans derecesini Marmara Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünden 2014 yılında almıştır. Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Uluslararası İlişkiler tezli yüksek lisans programından 2020 yılında mezun olmuştur ve aynı üniversitede aynı alanda doktora çalışmasına devam etmektedir. Türk diasporası üzerine araştırmalar yapmaktadır.

M. Derya CANPOLAT derya.canpolat@gocvaki.org

SİYASİ PARTİLERİN SEÇİM BEYANNAMELERİNDE TÜRK DİASPORASI

M. Derya CANPOLAT

Siyasi partilerin ülke yönetimine ilişkin belirledikleri planları ve gelecekte yapmayı taahhüt ettikleri eylemleri kamuoyu ile paylaştığı yazılı metinlere seçim beyannamesi denilmektedir. ¹ Seçim dönemlerinde partilerin yürüttüğü kampanyaların önemli bileşenlerinden olan bu beyannamelerin hedefinde, parti programını ve adayı tanıtarak seçmenin oy verme davranışını etkilemek ve oyunu kazanmak vardır.² Türkiye’de de her seçim döneminde partiler hazırladıkları beyannameleri kamuoyu ile paylaşmakta ve hem yurt içi hem de yurt dışı seçmenin oyunu kazanmaya çalışmaktadır. Seçim beyannameleri akademik çalışmalara da konu edilmektedir. Türkçe yazın incelendiğinde partilerin Türkiye’nin dış politikasına karşı duruşları bağlamında,³ eğitim politikaları bağlamında,⁴ ormancılık politikaları bağlamında,⁵ çevre politikaları bağlamında⁶ ve politika önceliklerini ortaya koymak üzere⁷ seçim beyannamelerinin analiz edildiği görülmektedir. Mevcut çalışma ise seçim beyannamelerini yurt dışı seçmene yönelik verilmiş vaatler çerçevesinde analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Yurt dışı seçmen, Türk diasporasının ana gövdesini oluşturan yurt dışında yerleşik Türk vatandaşlarıdır. Türk vatandaşı olmalarına rağmen yerel seçimlerde oy kullanamaları da Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde, halkoylamalarında ve Milletvekili genel seçimlerinde yurt dışında yaşayan Türk vatandaşları oy kullanabilmektedir. Ancak Türk diasporası kapsam olarak sadece oy kullanma hakkı olan vatandaşları değil aynı zamanda oy kullanma hakkı olmayan mavi kart sahipleri, kazara diaspora üyeleri, soydaş ve akraba toplulukları da içermektedir. Bununla beraber, seçim beyannamelerinde yer alan vaatler Türk

diasporası üyelerini vatandaş olup olmadıklarına bakılmaksızın etkilemektedir. Dolayısıyla bu çalışmada yurt dışı seçmen ve vatandaş olmayan diğer gruplar Türk diasporası olarak adlandırılmış ve partilerin vermiş olduğu vaatler diasporaya verilmiş vaatler olarak kabul edilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti diasporasının seçimlerde oy kullanmasını önemsemektedir ve bunun için tarihi süreçte çeşitli düzenlemeler yapmıştır. Bu çerçevede, 1950'lerde uygulamaya koyduğu "seçmen kütüğüne kayıt ve seçim günü memleketinde bulunma esasını" 1987 yılında "gümrüklerde oy kullanma esasını" benimseyerek esnetmiş ve 2012 yılında da "yurt dışında sandık kurma esasını" benimseyerek Türk diasporasının 2014 yılında gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı seçimlerinden itibaren anavatan seçimlerinde Türkiye'ye gelmesine ya da gümrüklere gitmesine gerek kalmadan bulunduğu ülkelerdeki şehirlerde kurulan sandıklarda oy kullanabilmesini sağlamıştır. Bu uygulamanın başlatılmasından itibaren anavatan seçimlerinde kullanılan yurt dışı oylarının sayısı artmış; siyasi partiler de bu duruma kayıtsız kalamayarak seçim beyannamelerinde Türk diasporasına –yurt dışında yaşayan Türk vatandaşları/yurttaşları, yurt dışı Türkler, yurt dışındaki işçiler gibi adlandırmalar ile- yer vermeye başlamış ve onlara yönelik çeşitli vaatlerde bulunmuştur. Bu doğrultuda mevcut çalışma, siyasi partilerin seçim beyannamelerinde Türk diasporasına yönelik sundukları vaatleri üç dönem özelinde ele alarak analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bunlar, i) Türklerin ikili anlaşmalar çerçevesinde yurt dışına göç etmeye başladığı 1961 yılından, gümrüklerde oy kullanmaya başladıkları 1987 yılına kadarki süreçte benimsenen "seçmen kütüğüne kayıt ve seçim günü memleketinde bulunma esasına" karşılık gelen 1961-1987 dönemi; ii) 1987'den itibaren başlanılan ve 2012 yılında yapılan değişikliklerle 2014 yılında uygulamaya konulan yurt dışında kurulan sandıklarda oy kullanma pratiğine geçilmesine kadarki süreçte benimsenen "gümrüklerde oy kullanma esasına" karşılık gelen 1987-2014 dönemi; iii) 2014 seçimlerinde başlanılan ve günümüze kadarki seçimlerde devam eden süreçte benimsenen "yurt dışında sandık kurma esasına" karşılık gelen 2014 ve sonrası dönemdir.

Seçim beyannamelerini doküman analizi çerçevesinde analiz eden bu çalışmanın odaklandığı partiler, ilgili dönemlerde gerçekleştirilen genel seçimlere katılarak en çok milletvekili çıkaran partiler arasından belirlenmiştir. Bu çerçevede 1960-1987 dönemi özelinde incelenen beyannameler; 1965, 1973, 1977, 1983 ve 1987 seçimlerine katılmış olan Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), Adalet Partisi, Milliyetçi Hareket Partisi (MHP), Cumhuriyetçi Güven Partisi ve Milli Selamet Partisine⁸ aittir. 1987-2014 dönemi özelinde incelenen beyannameler; 1991, 1995, 1999, 2002, 2007 ve 2011 genel seçimleri çerçevesinde beyanname yayınlamış olan CHP⁹, MHP¹⁰, Refah Partisi (RP)¹¹, Doğru Yol Partisi (DYP)¹², Demokrat Türkiye Partisi (DTP)¹³, Büyük Birlik Partisi (BBP)¹⁴, Demokratik Sol Parti (DSP)¹⁵, Saadet Partisi¹⁶, Demokrat Parti (DP)¹⁷ ve Adalet ve Kalkınma Partisidir

(AK Parti)¹⁸. 2014 ve sonrası dönemde ise AK Parti, CHP, MHP, Yeniden Refah Partisi¹⁹, İYİ Parti²⁰, Saadet Partisi ve Demokrasi ve Atılım Partisi'ne (DEVA)²¹ ait beyannameler incelenmiştir. Mayıs 2023 seçimleri özelinde, altı partinin (CHP, İYİ Parti, Saadet Partisi, DP, DEVA, Gelecek Partisi) birleşerek kurduğu Millet İttifakı'nın yayınladığı Ortak Politikalar Mutabakat Metni²² de Türk diasporasına yönelik vaatler içerdiği için çalışma kapsamında seçim beyannameleri çerçevesinde değerlendirilmiştir. Böylece geçmişten günümüze Türk diasporasının seçim beyannamelerinde hangi bağlamlarda ele alındığı etraflıca ortaya konulmaya çalışılmıştır.

1961-1987 DÖNEMİ: SEÇMEN KÜTÜĞÜNE KAYIT VE SEÇİM GÜNÜ MEMLEKETİNDE BULUNMA ESASI

1961-87 yılları arasındaki dönemde, yurt dışında mukim Türk vatandaşlarının anavatan seçimlerinde oy kullanabilmeleri için seçim zamanlarında seçmen kütüğüne kayıtlı oldukları memleketlerinde bulunmaları esas benimsenmiştir. Ancak seçim kanunundaki düzenlemelerin görüşüldüğü komisyon ve genel kurul müzakerelerinde, anavatan seçimleri için yurt dışında oy kullanma pratiği tartışmaya açılmıştır. İlk olarak 1965'te, CHP İstanbul milletvekili Reşit Ülker yurt dışında oy kullanma önerisini parlamentoya resmî kanun teklifi ile sunmuş; bu girişimi sonuçsuz kalınca birkaç kez daha önerisini yinelemiş fakat yine bir sonuç alamamıştır. Kanun teklifi sunma girişimi 1980'lerde de Abbas Gökçe²³ ve Feridun Şakir Ögünç ile devam etmiş ancak onların girişimleri de sonuçsuz kalmıştır.²⁴ Dolayısıyla, yurt dışındaki Türk vatandaşları Türkiye seçimlerinde oy kullanabilmek için seçim zamanlarında memleketlerine gelmek durumunda kalmıştır. Siyasi partilerin

CUMHURİYET HALK PARTİSİ

- Yurt dışında işçi olarak çalışan öğretmenlerden işçi çocuklarının eğitiminde yararlanma yolları arayacağız (Ekim 1965 Genel Seçimleri Beyannamesi)
- Yurt dışındaki işçilerin dışarıda edindikleri bilgi ve tecrübeleri, Türk ekonomisinde ve sanayiinde daha iyi değerlendirebilmelerini sağlayacağız (Ekim 1969 Genel Seçimleri Beyannamesi)
- Yurt dışındaki işçilerin emeklilik haklarının Türkiye'ye aktarılmasında, ülkelerimiz arasındaki mevzuat farklılığından ileri gelen bazı aksaklıkları gidermek üzere çaba göstereceğiz (Ekim 1973 Genel Seçimleri Beyannamesi)

ADALET PARTİSİ

- İşçilerimize yapılan yabancı ve zararlı akim ve ideolojilerin propagandalarının önlenmesi ve işçilerimiz, aileleri ve çocuklarının hars, örf, adet ve millî duygularının korunması ve geliştirilmesi için gerekli bütün tedbirleri alacağız (Ekim 1973 Genel Seçimleri Beyannamesi)

MİLLİYETÇİ HAREKET PARTİSİ

- Yurt dışındaki işçilerimizin çocuklarının Türk öğretmenler tarafından Türk Millî Eğitim müfredat ve milliyetçilik ruhuyla eğitilmeleri için devletin bütün imkânlarını seferber edeceğiz (Haziran 1977 Genel Seçimleri Beyannamesi)

CUMHURİYETÇİ GÜVEN PARTİSİ

- Yurt dışındaki işçilerimizin din adamı ve öğretmen ihtiyaçlarını süratle karşılayacağız (Ekim 1973 Genel Seçimleri Beyannamesi)
- Yurt dışındaki Türklere oy kullanma hakkı tanıyacağız (Ekim 1973 Genel Seçimleri Beyannamesi)

MİLLİ SELAMET PARTİSİ

- Yurt dışındaki işçilerimizin dert ve meseleleriyle meşgul olacak teşkilâtı genişleterek vatan hasretiyle yabancı memleketlerde sahipsiz kalmalarına imkân bırakmayacağız (Ekim 1973 Genel Seçimleri Beyannamesi)

seçim beyannamelerinde ise ilk kez 10 Ekim 1965 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin (TBMM) 13. Dönem milletvekillerini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen Milletvekili Genel Seçimlerinde yer almıştır.²⁵ 1965 ile takip eden genel seçimlerinde partiler, iktisadi ve hak temelli bir yaklaşım sergileyerek seçim beyannamelerinde Türk diasporasına yer vermiştir. İktisadi temelli yaklaşım çerçevesinde, yurda gönderilecek döviz tasarruflardan Türkiye'nin kalkınma ve sanayileşme sürecinde faydalanılabileceğini vurgulamıştır. Hak temelli yaklaşım çerçevesinde ise Türk diasporasının mesken ülkelerde kimlik ve statülerinden dolayı hak kaybına uğramaması için ikili antlaşmalar ile anavatanda emeklilik, diploma denkliği, sağlık sigortası, oy kullanma gibi meselelerde hak kaybına uğramaması için de yasal düzenlemeler ile koruma getireceklerini vurgulamıştır (bk. Şekil 1).

Şekil 1. 1960-1987 dönemi seçim beyannamelerinde Türk Diasporasına verilen vaatlerin kategorizasyonu

1987-2014 DÖNEMİ: GÜMRÜKLERDE OY KULLANMA ESASI

1987 yılında Türk diasporasının anavatan seçimlerinde oy kullanmasına dair yeni bir uygulama başlatılarak; yurt dışında mukim Türk vatandaşlarının seçim zamanlarında memleketlerine gitmelerine gerek kalmadan "gümrüklerde kurulan sandıklarda oy kullanmalarına" imkân tanınmıştır. Yurt dışında oy kullanma prensibinin tartışılmaya devam edildiği bu dönemde ilk olarak 1995'te anayasa değişikliğine gidilerek yurt dışında sandık kurulmasının önünde engel gösterilen yargı gözetimi hususu ve anayasal dayanak eksikliği düzenlenmiştir. Ardından 1997 ve 1998 yıllarında yurt dışında oy kullanma ile ilgili iki kanun teklifi daha TBMM'ye sunulmuş ancak bu teklifler sonuçsuz kalmıştır. 2008'e gelindiğinde ise hükümet tasarısı olarak TBMM'ye sunulmuş ve bu defa yurt dışında oy kullanabilmeyi sağlayacak düzenlemeler 2012 yılında neredeyse oy birliğiyle kabul edilerek yasalaşmıştır.²⁶ Gümrüklerde oy kullanma esasının uygulanmaya başlandığı 1987 yılından, ilk defa 2014 Cumhurbaşkanlığı seçimleri için yurt dışında sandık kurulmasına kadarki 27 yıl içinde gerçekleşen seçimlerde, partilerin seçim beyannamelerinde²⁷ önceki dönemde olduğu gibi iktisadi ve hak temelli bir yaklaşım benimseyerek Türk diasporasının gerek buldukları ülkelerde gerekse anavatanında maruz kaldıkları meselelerin çözümüne dair vaatlerde bulunduğu anlaşılmıştır. Bununla birlikte, partilerin Türk diasporasının bir yandan mesken ülke toplumlarına uyum sağlarken diğer yandan da sahip olduğu Türk kimliğini korumasına destek olacak bir anlayışla vaatlerini şekillendirdikleri görülmüştür. Bu vaatler kategorize edildiğinde aşağıdaki kavramlar ortaya çıkmıştır (bk. Şekil 2).

Şekil 2.

1987-2014 dönemi seçim beyannamelerinde Türk Diasporasına verilen vaatlerin kategorizasyonu

1990'lı yıllarda gerçekleşen seçimlerde Türk diasporasına en geniş kapsamda yer veren parti RP olmuştur. Ekim 1991 Türkiye Genel Seçimlerinde RP, emeklilik, dövizli askerlik, yatırım ve eğitim odaklı vaatlerde bulunmuştur. Örneğin, yurt dışında çalışan işçilerin yatırımlara ortak edileceği bir "Yurtdışı Emek Bank" kuracağını beyan etmiştir. Aynı dönemde DYP de Türk diasporasının eğitimi ve diaspora içinden yurda kesin dönüş yapanların uyumu gibi konularda faaliyette bulunan bir mekanizma oluşturmayı vadetmiştir. Türk diasporasının hem sorunlarının çözülebilmesi hem de daha iyi koşullarda yaşayabilmesi için Ekim 1995 Genel Seçimleri kapsamında yayınladığı beyannamesinde MHP, Yurt Dışı İşçileri Müsteşarlığı kuracağını beyan etmiştir. DSP ise 1999 seçimlerinde bu mekanizmayı bakanlık şeklinde oluşturmayı vadetmiştir. Ancak bu dönemde müsteşarlıkya da bakanlık oluşturma vaadi gerçekleştirilememiştir. Kasım 2002 Genel Seçimlerinde Saadet Partisi, Türk diasporasının sahipsiz kalmasını önleyerek Türkiye Cumhuriyeti'nin vatandaşı olmanın haklı onurunu yaşamasını sağlamak amacıyla yurt dışında parti temsilcilikleri açacağını ve diasporanın her türlü sorunu ile yakından ilgilenecek çalışmalar yürüteceğini beyan etmiştir. Temmuz 2007 Genel Seçimleri geldiğinde ise AK Parti, iktidar olmanın avantajı ile devletin kurumları olan TİKA ve Diyanet gibi kurumların kapasitelerini de göz önünde bulundurarak, bu kurumlar aracılığıyla diasporaya hizmet etme vaadinde bulunmuştur. Bununla birlikte, 1990'lı yıllarda sıklıkla vurgulanan bakanlık ya da müsteşarlık vaatleri, 2010 yılında başkanlık düzeyinde karşılık bulmuş; AK Parti Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nı (YTB) kurmuştur. Haziran

AK PARTİ

- Tek Kart projesini hayata geçirerek vatandaşların her türlü işlemlerini tek bir kartla yürütebilmesini sağlayacağı (Temmuz 2007 Genel Seçimleri Beyannamesi)
- YTB aracılığıyla yurt dışında yaşayan vatandaşların ihtiyaçlarını karşılayarak sorunlarına çözüm bulacağı (Haziran 2011 Genel Seçimleri Beyannamesi)

SAADET PARTİSİ

- Yurt dışındaki Türklerin sahipsiz kalmalarını önleyerek Türkiye Cumhuriyeti'nin vatandaşı olmanın haklı onurunu yaşamalarını sağlayacağız. Bunun için yurt dışında temsilcilikler açacak ve yurt dışındakilerin her türlü sorunu ile yakından ilgileneceğiz (Kasım 2002 Genel Seçimleri Beyannamesi)

BÜYÜK BİRLİK PARTİSİ

- Batı Avrupa'da yaşayan Türk nüfusu, iki dilli, iki vatanlı ancak tek dinli nüfustur. Türk nüfusun mesken ülkeler ile Türkiye arasında çok yönlü iktisadi ve kültürel iş birliği açısından taşıdıkları büyük potansiyeli değerlendireceğiz (Kasım 2002 Genel Seçimleri Beyannamesi)

CUMHURİYET HALK PARTİSİ

- Yurt dışında yaşayan Türk vatandaşların anavatan ekonomisine katkısını artırmak için gerekli güven ortamı hazırlayacak, çifte vatandaşlık ile seçme ve seçilme hakkını tanıyacak, mesken ülkeden anavatan seçimlerine katılımını sağlayacak, Türkçe öğrenmelerini kolaylaştıracak, Türkiye ile bağlarını güçlendirecek, emeklilikte mevzuattan kaynaklanan engelleri aşacak, pembe kart uygulamasında-aile birleşmesinde-vize alımında karşılaştıkları zorlukları gidereceğiz (Kasım 2002 Genel Seçimleri Beyannamesi)
- "Yurt dışındaki Türkler unutulmayacak" (Temmuz 2007 Genel Seçimleri Beyannamesi)
- Tersine beyin göçü oluşması için çalışmalarımızı hızlandıracğız (Haziran 2011 Genel Seçimleri Beyannamesi)

MİLLİYETÇİ HAREKET PARTİSİ

- Kimlik ve kültürün muhafazası açısından eğitim imkânlarını artıracak ve Türk Kültür Merkezleri açacağız (Temmuz 2007 Genel Seçimleri Beyannamesi)
- Yurt dışındaki işçilerin tasarruflarının ülke ekonomisine kazandırılarak Türk finans sektörüne aktarılmasını sağlayacak bir mekanizma oluşturacağız (Temmuz 2007 Genel Seçimleri Beyannamesi)
- Yurt dışındaki Türk müteşebbislerinin Türkiye ve diğer ülkelerde yapacakları yatırımları destekleyecek, üniversiteleri yurt dışında görev yapan Türk akademik camiası için cazip hale getirecek, gençlik kampları oluşturarak gençlerin gelişmelerini destekleyeceğiz (Haziran 2011 Genel Seçimleri Beyannamesi)

DEMOKRAT PARTİ

- Türkçe eserler vasıtasıyla yurt dışındaki Türk vatandaşlarının öz kültüründen koparılarak yoğun bir yabancı kültür baskısına maruz bırakılmasının üstesinden geleceğiz (Temmuz 2007 Genel Seçimleri Beyannamesi)

2011 Genel Seçimlerinde yayınladığı beyannamesinde de AK Parti, diasporanın ihtiyaçlarını YTB aracılığıyla çözüm bulacağını belirtmiştir. Bu dönemde CHP ise daha önce değinilmemiş bir olgu olarak “tersine beyin göçüne” değinmiş ve bunun oluşması için çalışmalarını hızlandıracağını beyan ederek yurt dışındaki Türk bilim insanları ile uzmanlarının ileri teknoloji projelere katılımını sağlayacak altyapı oluşturmayı vaat etmiştir.

2014 VE SONRASI DÖNEM: YURT DIŞINDA SANDIK KURMA ESASI

Yurt dışında sandık kurma esasının benimsenmesinin ardından 2015, 2018 ve 2023 yıllarında gerçekleştirilen genel seçimlerde diaspora oylarının sayısında artış gözlemlenmiştir. Oylardaki bu artış seçim beyannamelerinde diasporaya yönelik vaatlerin çeşitlendirilmesi ve artırılması şeklinde yansımıştır. Öyle ki partiler beyannamelerinde Türk diasporasına daha fazla yer vererek sosyal, kültürel, hukuki, eğitim ve ekonomik inisiyatifler çerçevesinde vaatlerini şekillendirmiştir. İktidar partisi olan AK Parti, önceki dönemlerden farklı olarak Haziran ve Kasım 2015 Genel Seçimlerine yönelik Haziran beyannamesinde “milletine hizmeti esas alan devlet” anlayışıyla diaspora üyelerine yaklaştığını vurgulamış; sadece zor zamanlarında değil daima onlarla birlikte olmayı ve yeni kültürel ve ekonomik inisiyatifler geliştirmeyi benimsediğini belirtmiştir. Bu anlamda, bütüncül ve kapsayıcı bir strateji çerçevesinde diasporaya yönelik çeşitli kurumlarca yürütülen hizmetlerin koordinasyonunu sağlayacağını beyan etmiştir. Bununla birlikte, kültürel aidiyetin korunmasını desteklemek, vatandaşlık haklarının kullanımını güçlendirmek, aile birleşiminde yaşanan sıkıntıları gidermek amacıyla girişimlerde bulunmak, ayrımcılık, ırkçılık, yabancı düşmanlığı ve İslam karşıtlığı ile mücadelede etmek, STK’larının daha etkin hale getirilmesini desteklemek gibi vaatlerde bulunmuştur. Kasım seçimlerinde ise “AK Parti yurt dışındaki vatandaşlarımızın

“Yurt dışı seçim ve yurt dışı milletvekilliği için Meclis’e sunduğumuz kanun teklifinin yasalaşması için çalışacağız.” (AK Parti, Haziran 2015 Genel Seçimleri Beyannamesi)

yanında” başlıklı özel bir beyanname yayınlarak yurt dışı seçi çevresi kurulması vaadinde bulunmuştur. Başka bir deyişle, AK Parti diğer partilerin önceki dönemlerde dile getirmediği somut bir mekanizma önererek bir yeniliğe imza atmıştır. Bununla birlikte, AK Parti bir başka ilke daha imza

atarak ilk kez yurt dışında yaşayan Türkleri diaspora olarak tanımlamıştır. Bu haliyle AK Parti’nin 2015 seçim beyannamelerinin kapsamı, önceki dönemlerden farklı olarak somut ve toplumun hayatına direkt etki eden öneriler içeriyor olması bakımından diğer beyannamelerin ötesine geçmiştir. Aynı dönem CHP de eğitim, kültür, vatandaşlık, askerlik, diplomasi, temsil yet, askerlik, yurt dışındaki ve yurt içindeki hizmetler ekseninde Türk diasporasına yönelik vaatlerde bulunmuştur. Bunlar arasında, Türkiye’nin AB üyeliği sürecinde diasporanın katkı ve desteğinin alınması, yurt dışında girişimcilik konusunda deneyim kazanmış olan diaspora mensuplarının Türkiye’deki girişimcileri desteklemesini sağlayarak bu konudaki yetenek ve bilgi havuzunu genişletmek vaadi ön plana çıkmıştır. Bununla birlikte, CHP de yurt dışı seçim bölgesi oluşturulması

vaadine beyannamesinde yer vererek “Yurt dışı seçim bölgeleri oluşturularak her 300 bin seçmene bir milletvekili düşecek şekilde yurt dışındaki Türklerin TBMM’de 10 milletvekili ile temsil edilmesi sağlanacaktır.” ifadelerinde bulunmuştur. Her ne kadar bu vaat hem iktidar hem de muhalefet tarafından dile getirilse de seçim sona erdikten sonra bu vaat hayata geçirilmemiştir. Dolayısıyla CHP bu vaadini Haziran 2018 seçim beyannamesinde de yinelemiş; Saadet Partisi de aynı şekilde yurt dışı seçim bölgesi oluşturup yurt dışındaki seçmenlere belirli sayıda milletvekili kontenjanı vermeyi aynı yılki beyannamesinde vadetmiştir. Bununla birlikte Saadet Partisi, diğer partilerin dile getirmediği bir hususta daha vaatte bulunmuştur: Mavi kart sahiplerine seçme ve seçilme hakkını iade etmek. AK Parti ise bu fikir üzerinde durmamış; ancak başka bir yeniliğe imza atarak yurtdışına hizmetlerini kalıcı hale getirmenin dış politikasının ana unsurlarından biri olduğunu seçim beyannamesinde doğrudan ifade ederek diasporayı dış politikanın bir bileşeni haline getirmiştir. Fakat seçim çevresi oluşturma fikri muhalefet partilerinin ısrarla üzerinde durduğu bir vaat olmuş ve bu vaat en son gerçekleştirilen Mayıs 2023 Genel seçimlerinde de Millet İttifakının yayınladığı Ortak Politikalar Mutabakat Metninde yinelenmiştir. Millet İttifakı aynı zamanda, STK’ların kapasite geliştirmesi, tersine beyin göçü, anavatanla kültürel bağların korunması çerçevesinde vaatlerde bulunmuştur. Aynı seçimler için Yurt Dışı Vatandaşlar Eylem Planı başlıklı ayrı bir metin yayınlayan DEVA, kapsayıcı diaspora politikaları, temsil hakkı, dil-eğitim-kültür programları, kimlik, anavatan bağı, sosyal güvenlik sistemi, ayrımcılıkla mücadele, yatırım ve istihdam kapsamında çeşitli vaatlerde bulunmuştur. Örneğin, anavatan bağının korunması ve yenilenmesi amacıyla anavatan ziyaretlerinde özellikle aile olarak yapılacak seyahatlerin teşviki için “sıla bileti uygulaması” başlatacağını beyan etmiştir. Bununla birlikte, Türk diasporasına yönelik bütüncül, kapsayıcı, tutarlı, uygulanabilir, çözümodaklı ve yaşadıkları ülke ve toplumlarla ilişki ve işbirliğini destekleyen, uzun vadeli, siyaset üstü, ulusal ve uluslararası hukuka saygılı bir politika geliştirmeyi hedefleyen DEVA, bu politikasını güncel siyasi gündemler üzerinden şekillendirmeyeceğini ve diasporayı iç politika gündemine göre araçsallaştırmayacağını vadetmiştir. İyi Parti de ayrı bir seçim beyannamesi yayınlayarak yurt dışı seçim çevresi kurulması vaadine ek olarak tersine beyin göçü olgusuna değinmiştir.

AK Parti, MHP ve Yeniden Refah’ın oluşturduğu Cumhur İttifakı ise 2023 seçimleri için ortak beyanname yayınlamamış; MHP dışında ittifakı oluşturan diğer partiler ayrı seçim beyannameleri yayınlamıştır. Her ne kadar “yurt dışındaki Türklerin aktif olarak temsil edilmesini sağlayacak girişimlerde bulunmaktan” bahsetseler de iki parti de seçim çevresi oluşturma vaadine beyannamelerinde yer vermemiştir. Bunun yerine diasporanın mesken ülkelerde karşılaştığı sorunları çözmeye ve Türkiye ile ilgili karşılaştıkları meseleleri kolaylaştırmaya yönelik vaatlerde bulunmuşlardır. Örneğin AK

ORTAK POLİTİKALAR MUTABAKAT METNİ

“Yurt dışındaki vatandaşlarımızın en fazla 15 milletvekili ile doğrudan Meclis’te temsili için yurt dışı seçim çevresi oluşturacağız. Yurt dışında mukim 6 milyonu aşan vatandaşımızın doğrudan Meclis’te temsilinin sağlanabilmesi için en fazla 15 milletvekili ile temsil edilmek üzere yurt dışı seçim çevresi oluşturacak ve bu hususu Anayasada açıkça düzenleyeceğiz.” (Millet İttifakı, Mayıs 2023 Genel Seçimleri)

Parti, mesken ülkelerdeki sorunların çözümüne yönelik aile temelli sorunlarının çözümüne katkı sağlamak, çifte vatandaşlığın kolaylaştırılması için diplomatik temaslarda bulunmak ve çift dilli anaokulu çalışmalarını desteklemeye devam etmek gibi vaatlere bulunurken; Türkiye ile ilgili meseleler bakımından, yeni TOKİ projeleri başlatmak, gezici konsolosluk hizmeti sayısını artırmak, teknolojik imkânlardan yararlanarak hizmet sunmak (e-tebligat ve CİMER) gibi vaatlerde bulunmuştur. Yeniden Refah da benzer vaatlerde bulunmuş; ilaveten, başta Almanya olmak üzere, vatandaşların yoğun olarak yaşadığı ülkelerde, İslâm Dininin resmi din olarak kabul edilmesi için devletlerarası girişimlerde bulunmayı vadetmiştir. Tüm bu verilerin ışığında partilerin 2014 sonrası seçim beyannamelerinde yer verdiği vaatleri kategorize edildiğinde Şekil 3'teki tablo ortaya çıkmıştır (bk. Şekil 3).

YENİDEN REFAH MAYIS 2023 GENEL SEÇİMLERİ BEYANNAMESİ

- Gurbetçi vatandaşlarımızın izin sezonunda, Türkiye'ye kendi araçları ile gelenlerin yol güzergâhlarında yaşadıkları sorunları çözeceğiz. Ayrıca izin dönemlerinde, Türk Hava Yolları'nın yeterli sayıda ve makul fiyatlar ile uçuş biletleri sunmasını sağlayacağız.
- Türkiye faaliyet gösteren Telekom şirketlerinin, gurbetçi vatandaşlarımıza daha uygun tarifeler sunmasını sağlayacağız.
- Gurbetçi vatandaşlarımıza, Avrupa'da ikamet ettiği ülkede belirli bir süre kalmasının ardından, Türkiye'ye gümrüksüz araç, makine veya teçhizat getirebilme hakkını vereceğiz.

AK PARTİ MAYIS 2023 GENEL SEÇİMLERİ BEYANNAMESİ

- E-tebligat uygulamasını yurt dışında yaşayan vatandaşlarımız için yaygınlaştıracacağız.
- Konsolosluk işlemleri için internet ortamı üzerinden ön başvuru imkânı getireceğiz.
- Yurt dışı borçlanması yoluyla emekli olanlara yurt dışında tam zamanlı çalışma hakkı tanıyacağız.
- Geçici ithalat kapsamında Türkiye'ye getirilen araçların 730 günlük kalma süresini tamamladıktan sonra tekrar Türkiye'ye getirebilmesi için, yurt dışında en az 185 gün kalma şartını 30 güne düşüreceğiz.
- Yurt dışından getirilen mobil cihazların Türkiye'de kayıtsız kullanım sürelerini yurt dışında yerleşik vatandaşlarımız için 120 günden 180 güne çıkartacağız.

SAADET PARTİSİ HAZİRAN 2018 GENEL SEÇİMLERİ BEYANNAMESİ

- Mavi kartlı vatandaşlarımız adeta üvey evlat muamelesi görmektedirler. Seçme ve seçilme hakları gasp edilmiş vaziyette kimlik bunalımı içinde bırakılmışlardır. Mavi kart sahiplerine seçme ve seçilme hakkını iade edeceğiz. Mavi kart sahipleri yerel ve genel seçimlerde aday olabilip oy kullanabileceklerdir. Aynı şekilde Mavi kartlılara memuriyet hakkı da vereceğiz.

Şekil 3.

2014 sonrası seçim beyannamelerinde Türk Diasporasına verilen vaatlerin kategorizasyonu

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Seçmen kütüğüne kayıtlı yurt dışında mukim Türk vatandaşlarının anavatan seçimlerinde oy kullanmaları, anayasal haklarıdır. Oy kullanmaları sadece anavatana aidiyetlerini pekiştirmekle kalmayıp aynı zamanda muhatap oldukları meselelerin anavatan siyasi gündeminde karşılık bulmasını sağlamaktadır. Bununla birlikte, seçimlerde oy kullananların sayısı her seçim döneminde artmakta ve seçim sonuçlarına etki etmektedir. Dolayısıyla partilerin Türk diasporasına yönelik seçim beyannamelerinde vaatlerde bulunulması sadece oy kazanma ve hizmet sunma amacıyla değil aynı zamanda diasporanın bir talebi olarak gerçekleşmektedir. Türk diasporası üyeleri anavatan seçimlerinde oy kullanırken mesken ülkelerde maruz kaldıkları ırkçılık, ayrımcılık, İslam düşmanlığı, nefret söylemi gibi meseleler ile anavatanla ilişkili emeklilik, denklik, cenaze nakli gibi meselelerin siyasi partilerce dikkate alınıp alınmadığını görmek istemektedir. Bu anlamda, yukarıda da etraflıca belirtildiği gibi, siyasi partiler Türk diasporasına yönelik vaatlerini her dönem çeşitlendirerek vaatlerinin kapsamını genişletmiştir. Buna sebep faktörlerden ilki; Türk diasporasının yaşadığı ülkelerde giderek kalıcı hale gelmesi ve bundan kaynaklanan meselelerinin gün geçtikçe görünürlüğünün artmasıdır. Bir diğer faktör ise, Türkiye açısından diasporanın sahip olduğu potansiyeldir. Diasporanın gerek mesken ülkelerde ve anavatanda karşılaştıkları meselelerin gerekse Türkiye için ekonomik ve bilimsel katkı sağlama potansiyelinin farkında olan siyasi partiler her ne kadar vaatlerini başlangıçta iktisadi temelli ve somut önerilerden uzak bir şekilde belirlese de zaman içinde kimlik, kültür, eğitim, siyasal katılım, yasal mevzuat ve sosyal hizmetler gibi pek çok alanda şekillendirilmiş, somut önerilere dayandırmış ve uygulanabilir düzleme taşımıştır. Dahası, iktidar partisi, Türk diasporasına yönelik sunmuş olduğu hizmetleri kurumsallaşma yoluyla sağlamış ve diasporayı dış politikanın ana unsurlarından biri haline getirmiştir.

Olumlu seyreden bu gelişmeler, 2010'lu yıllardan itibaren tersine göç olgusunu beraberinde getirmiştir. Bu fikrin oluşmasında, yurt dışından anavatana dönen bireylerin mesken ülkelerdeki becerilerini Türkiye'ye getirerek anavatanın kalkınmasına katkı sağlamalarını teşvik etme amacı belirleyici olmuştur. "Tersine beyin göçünün oluşması için çalışmaların hızlandırılması ve yurt dışındaki Türk akademisyenlerin anavatanda istihdam edilmesi" vaadi çerçevesinde yurt dışında yaşayan ve kendini alnında geliştirmiş nitelikli iş gücünün anavatana kazandırılması Türkiye'nin kalkınmasına yardımcı olacaktır. Dolayısıyla, gerek çağın getirdiği teknolojik imkanlardan yararlanılarak gerek kurumlar arası iş birliklerini artırarak gerekse de projeler vasıtasıyla tersine göç teşvik edilmelidir.

Bununla birlikte, partilerin geçmişten günümüze yurt dışı seçim bölgesi oluşturmayı vadetmesi dikkat çekicidir. Sadece seçme hakkını kullanan

diasporanın artık seçilme hakkını da kullanarak demokrasiden tam anlamıyla yararlanmasının gündeme getirilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu vadin Millet İttifakı tarafından 2023 seçimlerinde yeniden gündeme getirilmesi, yurt dışında mukim Türk vatandaşlarının demokratik sistemin bir getirisi olan seçme ve seçilme hakkından sadece seçme hakkını kullanabildiği için TBMM’de yeterince görünür olamamasından kaynaklanmaktadır. Bu anlamda, yurt dışı seçim bölgesi oluşturma fikrinin en kısa sürede hayata geçirilerek diaspora içinden seçilen milletvekillerinin diasporayı TBMM’de temsil etmesi sağlanmalıdır. Dünyada Fransa, İtalya ve Portekiz başta olmak üzere pek çok ülkede örneği bulunan yurt dışı seçim bölgesi sisteminin uygulanması, Türk diasporanın TBMM’de temsiliyetini arttırarak maruz kaldığı sorunları ilk ağızdan gündeme getirilebilmelerine ve bu sorunlara karşı kalıcı çözümler üretilebilmelerine olanak sağlayacaktır. Bununla birlikte, önceki dönemlerde gerçekleşmemiş vaatler arasında yer almasına rağmen 2023 seçim beyannamelerinde gündeme getirilmemiş olsa da vatandaşlıktan izin almak suretiyle çıkan Türklerin, başka bir deyişle Mavi Kart sahibi ve hamillerinin, Türkiye seçimlerine katılım sağlamaları konusu tartışılmaya açılmalıdır.

Sonuç olarak, 2023 seçim beyannamelerinde yer alan vaatlerin bir kısmının henüz hayata geçirilmemiş önceki vaatleri kapsarken bir kısmının da ya gerçekleştirilmiş vaatlerin daha da iyileştirilmesine yönelik ya da günümüz şartlarında diasporanın dönüşen ihtiyaçlarına cevap verir nitelikte yeni vaatler olduğu görülmektedir. Bu vaatlerin önümüzdeki dönemlerde gerçekleşip gerçekleşmeyeceği merak ve inceleme konusudur. Bununla birlikte, Türk diasporasının maruz kaldığı sorunların çözümü için etkili politikalar üretileceği tahmin edilmektedir.

REFERANSLAR

- 1 Kazım Özkan Ertürk ve Elif Şeşen (2017). Bir Halkla İlişkiler Aracı Olarak Seçim Beyannameleri: 2000'li Yıllar Üzerine Bir İnceleme, *Erciyes İletişim Dergisi*, 5(1), 60-80.
- 2 Ümit Arklan ve Fadimana Tavacı (2020). Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, 11(26), 1-29.
- 3 i) Lerna K. Yanık (2012). Foreign Policy During 2011 Parliamentary Elections in Turkey: Both an Issue and Non-issue. *Turkish Studies*, 13(2), 213-227.
ii) Filiz Başkan ve Selin Bengi Gümrükçü (2012). Positions of Turkish Political Parties on European Integration. *Southeast European and Black Sea Studies*, 12(1), 25-44
iii) Osman Sabri Kıratlı (2015). European Integration Policy in Turkey: A Comparison of the Republican People's Party (CHP) and the Nationalist Movement Party (MHP), 1965-2011. *Southeast European and Black Sea Studies*, 15(3), 261-279.
iv) Hasret Dikici Bilgin (2008). Foreign Policy Orientation of Turkey's pro-Islamist Parties: A Comparative Study of the AKP and Refah. *Turkish Studies*, 9(3), 407-421.
- 4 Erdoğan Atmış ve Hikmet Günşen (2016). Türkiye'de 2015 Yılı Genel Seçimlerinde Siyasal Partiler ve Ormancılık İlişkileri. *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 66(2), 587-599.
- 5 Erdoğan Atmış ve Hikmet Günşen (2016). Türkiye'de 2015 Yılı Genel Seçimlerinde Siyasal Partiler ve Ormancılık İlişkileri. *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 66(2), 587-599.
- 6 K. Özkan Ertürk ve Elif Şeşen (2017). Türkiye'de 1990 Sonrası Çevre Politikalarının Seçim Beyannamelerine Yansımaları. *Selçuk İletişim*, 10(1), 188 - 215.
- 7 i) S. Erdem Aytaç (2017). Türkiye'de Siyasal Partilerin Seçim Beyannamelerindeki Politika Öncelikleri, 2002-2015. *Siyasal: Journal of Political Sciences*, 26(2), 7-26.
ii) Kahraman Çatı ve Sercan Cengiz (2019). Politik Pazarlama Çerçevesinde Siyasal Partilerin Seçim Beyannamelerinin İncelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(72), 1701-1712.
iii) Kürşat Özkaynar (2015). Siyasal Partilerin 2011 ve 2015 Yılı Seçim Beyannamelerine Bakış: Bir Doküman İncelemesi ve İçerik Analizi Çalışması. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(17), 439-452.

- 8 Tüm beyannamelerin ortak yer aldığı kaynak için bk. Mete Kaan Kaynar ve Nurettin Kalkan (Ed.). Cumhuriyet Dönemi Partiler, Seçimler, Beyannameler (1923-1980). Ankara: TBMM Basım Evi, 2022. Erişim adresi: https://www5.tbmm.gov.tr/yayinlar/2022/Cumhuriyet_donemi_partiler_secimler_beyannameler.
- 9 CHP'ye ait tüm seçim beyannameleri için bk. <https://chp.org.tr/yayinlar/secim-bildirgeleri>
- 10 MHP'ye ait tüm seçim beyannameleri için bk. https://www.mhp.org.tr/htmldocs/medya/mhp_yayinlari/mhp/yayinlar.html
- 11 Refah Partisi 1991 seçim beyannamesi için bk. <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/bitstream/handle/11543/672/199106298.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
Refah Partisi 1997 seçim beyannamesi için bk. <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/bitstream/handle/11543/763/199601072-1995.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- 12 Doğru Yol Partisi 1991 seçim beyannamesi için bk. <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/bitstream/handle/11543/679/199106768.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- 13 Demokrat Türkiye Partisi 1999 seçim beyannamesi için bk. <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/bitstream/handle/11543/571/199902112.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- 14 BBP 2002 seçim beyannamesi için bk. <https://kutuphane.tbmm.gov.tr/vufind/Record/265574>
- 15 Demokratik Sol Parti 1999 seçim beyannamesi için bk. <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/handle/11543/696>
- 16 Saadet Partisi 2002 Seçim Beyannamesi için bk. <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/bitstream/handle/11543/937/200300641.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
Saadet Partisi 2018 Seçim Beyannamesi için bk. <https://saadet.org.tr/upload/file/68fe78c11ce9f272f5e4324c5e26c2dd.pdf>
- 17 DP 2007 seçim beyannamesi için bk. https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/bitstream/handle/11543/876/200706401_2007.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- 18 AK Partiye ait tüm seçim beyannameleri için bk. <https://www.akparti.org.tr/parti/dosya-arsivi/>
- 19 Yeniden Refah 2023 Seçim Beyannamesi için bk. <https://yenidenrefahpartisi.org.tr/page/2023-genel-secimleri-beyannamemiz/2501>
- 20 İyi Parti 2023 Seçim Beyannamesi için bk. <https://turkiyetarihyazacak.com/assets/pdfs/beyanname-ozet.pdf>

- 21 DEVA 2023 Yurt Dışı Vatandaşlar Eylem Planı için bk. <https://devahazir.devapartisi.org.tr/yurt-disi-vatandaslar-eylem-plan/>
- 22 Millet İttifakı Ortak Politikalar Mutabakat Metni için bk. <https://chp.org.tr/yayin/ortak-politikalar-mutabakat-metni/Open>
- 23 Necati Anaz ve Mehmet Köse (2020). Diaspora Seçim Coğrafyası. Ankara: Gav Perspektif.
- 24 Mehmet Köse (2020). Türk Diasporasının Siyasal Katılımı Çerçevesinde Diaspora Politikalarının Gelişimi. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi.
- 25 Mehmet Köse (2023). Türk Diasporasının Siyasal Katılım Gündemi: 2023 Seçimleri ve Diaspora. GAV Perspektif, Ankara.
- 26 Mehmet Köse (2023). Türk Diasporasının Siyasal Katılım Gündemi: 2023 Seçimleri ve Diaspora. GAV Perspektif, Ankara.
- 27 i) AK Partiye ait tüm seçim beyannameleri için bk. <https://www.akparti.org.tr/parti/dosya-arsivi/>
- ii) MHP'ye ait tüm seçim beyannameleri için bk. https://www.mhp.org.tr/htmldocs/medya/mhp_yayinlari/mhp_yayinlar.html
- iii) CHP'ye ait tüm seçim beyannameleri için bk. <https://chp.org.tr/yayinlar/secim-bildirgeleri>
- iv) BBP 2002 seçim beyannamesi için bk. <https://kutuphane.tbmm.gov.tr/vufind/Record/265574>
- v) DP 2007 seçim beyannamesi için bk. https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/bitstream/handle/11543/876/200706401_2007.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- vi) Saadet Partisi 2002 Seçim Beyannamesi için bk. <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/bitstream/handle/11543/937/200300641.pdf?sequence=1&isAllowed=>